

ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ-БАКАВРАТУ ДО УЧАСТІ У ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМИ ЗАСОБІВ ФУТБОЛУ

Д.С. Бабенко, О.В. Юденко, С.В. Бойченко

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Актуальність. В умовах сучасного суспільства за останні роки зростає потреба у фахівцях, які б якісно та ефективно б вирішували професійні завдання з фізкультурно-спортивної реабілітації з використанням засобів спортивних ігор, зокрема футболу. Ця потреба обумовлена не лише зростаючою кількістю дітей з інвалідністю, але різким зростом кількості осіб I-II зрілого віку з травматичними ураженнями організму внаслідок бойових травм під час участі у військовому конфлікті на Сході України, які призвели до важких ушкоджень та інвалідизації.

Це підтверджує необхідність впровадження індивідуальних програм відновлення здоров'я військовослужбовців АТО та ООС з використанням засобів, які сприятимуть відновленню рухової сфери, відновленню психо-емоційного стану особистості; сприятимуть соціальній та професійній адаптації.

Ці потреби суспільства та сучасні виклики часу слід враховувати також і при підготовці майбутніх фахівців зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» у ВНЗ України, зокрема під час викладання навчальної дисципліни «Адаптивний спорт», «Види оздоровчо-рекреаційної рухової активності» та інших.

Мета дослідження полягала у виявленні рівня готовності студентів-бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» до застосування засобів футболу у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб з інвалідністю.

Методи дослідження: 1) Аналіз та узагальнення джерел спеціалізованої навчально-методичної літератури та інформаційних джерел за проблематикою дослідження; 2) опитування; 3) методи математичної статистики.

Результати власних досліджень. Основні положення, які вивчають студенти-бакалаври спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» під час вивчення навчальної дисципліни «Адаптивний спорт»: *«особа з інвалідністю –*

особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» [2]; «*інвалідність* – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» [2]; «*обмеження життєдіяльності* – помірно виражена, виражена або значно виражена втрата особою внаслідок захворювання, травми (її наслідків) або вроджених вад здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, виконання трудової діяльності нарівні з іншими громадянами» [1]; «*усунення обмежень життєдіяльності* – система заходів, спрямованих на створення умов для досягнення або відновлення особою оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності та забезпечення її законодавчо визначених прав» [2]. Студенти бакалаврату повинні усвідомити, що у відповідності до Закону «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [2] визначаються такі види реабілітації осіб з інвалідністю, які подані нами на рис.1; ґрунтовно особливості кожного з різновидів реабілітації подано у статтях 33, 35-40 (медична; фізична; психологічна; соціальна; професійна; трудова та фізкультурно-спортивна реабілітація; *рис. 1*). У Законі ст. 40 зазначається, що «фізкультурно-спортивна реабілітація спрямовується на підвищення рухової активності, оздоровлення, формування компенсаторних функцій організму і позитивної мотивації в осіб з інвалідністю до суспільної адаптації», а «здійснюється вона відповідно до їх індивідуальних програм реабілітації та супроводжується медичним спостереженням за ними» [2].

У роботах Ю.Д. Музики, О.В. Юденко та С.М. Котова [7] підкреслюється думка про те, що фізична культура є особливим феноменом розвитку особистості

в сучасному суспільстві, важливим аспектом, який сприяє підтримці фізичної форми, функціонального стану організму, впливає на психо-емоційний стан особистості. Ми погоджуємося з цією думкою, а також вважаємо, що за умов отримання людиною важкої травми, подолання наслідків хвороб рухова активність та ігрова діяльність перетворюється на важливий та дуже ефективний засіб фізкультурно-спортивної реабілітації. Одну з провідних позицій в цьому процесі посідають спортивні ігри серед яких провідне місце займає класичний футбол та похідні від нього види спорту.

Рис. 1 Сучасна законодавча база щодо відновлення здоров'я, соціальної та професійної адаптації осіб з інвалідністю в Україні

В межах навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» студенти бакалаврату досліджують в процесі самостійної роботи наукові праці такі як: дослідження організаційних засадресозвитку футболу в адаптивному спорті (В. Булавінецьта Є. Гончаренко) [1]; дослідження на матеріалі футзалу особливостей застосування терапевтичних вправ у процесі фізичної реабілітації спортсменів із травматичними ушкодженнями ОРА (Е.Ю. Дорошенко, С.М. Малахова, О.Є. Черненко, А.М. Гурєєва, І.В. Шаповалова, І.О. Сазанова,

М.О. Олійник та Т.С. Світлична) [5]; О.В. Юденкота Я.В. Кравченко досліджували сучасні підходи до формування програм фізичної терапії військовослужбовців АТО з травмами нижніх кінцівок, в яких зазначається, що використання спортивних ігор, і зокрема футболу є важливою їх складовою [8] ті інші наукові праці, які дозволяють визначити особливості застосування футболу, як ефективного засобу фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових локальних конфліктів та інших категорій осіб з інвалідністю (з травматичними ураженнями ОРА; з ураженнями зору та слуху). Використання спортивних ігор як ефективного засобу комплексних програм відновлювальної терапії є важливою складовою цього процесу, особливо на санаторно-курортному та амбулаторному етапах відновлення здоров'я хворих та їх оптимального повернення до повсякденного життя.

Рис. 2 Футбол - адаптивний вид спорту та ефективний засіб фізкультурно-спортивної реабілітації

Гра у футбол, на думку більшості тренерів, сприяє практично кожній людині досягти оптимального фізичного, інтелектуального, соціального рівня діяльності, сприяє адаптації особистості до оточуючого середовища після

важких захворювань та травм; позитивно впливає на психо-емоційний стан та комунікаційні здібності, сприяє корекції ПТРС тощо. Спорт, і футбол зокрема, в Україні та в світі допомагає громадянам з різним рівнем здоров'я та ступенем його втрати інтегруватися в суспільстві. Р. Руденко [4; 6] констатує, що «виявилось, що любов до футболу, наймасовішою виду спорту, спортивна реабілітація – це найкраща реабілітація, яка взагалі може бути».

Сьогодні в Україні активно функціонує Федерація футболу учасників АТО (президент М. Білосвіт; зародилась ще у 2013 р. на Майдані), під керівництвом якої відбувається декілька років поспіль Кубок Героїв АТО та створена і ефективно здійснює свою діяльність Всеукраїнська Футбольна Ліга учасників АТО – це наймасштабніша та ефективна частина програми психологічної та фізкультурно-спортивної реабілітації учасників бойових дій в Україні (включає весь спектр учасників оборони діючих військовослужбовців учасників бойових дій; ветеранів АТО і ОСС по всій території України). Восени 2014 р. відбулися перші матчі в зоні проведення АТО. У 2015 р. стартував Всеукраїнський чемпіонат України з футболу серед команд учасників АТО – «Ліга учасників АТО». Починалося все з 10 команд, а сьогодні ліга налічує 75 команд учасників бойових дій, ветеранів АТО з 38 міст України. Боротьба за перехідний кубок героїв АТО має 3 етапи: *груповий* (з квітня по 1 жовтня щотижня проходять усі групові матчі по всій території України); з 7 до 14 жовтня найкращі 24 команди проходять *напівфінальні змагання* на спортивній базі «Динамо» у Кончі-Заспі, а *фінал* – традиційно у Києві на стадіоні Лобановського.

Р. Руденко [3; 4; 6] підкреслює, що сьогодні найкраща команда серед ветеранів АТО виходить на міжнародний рівень: у нас налагоджені зв'язки з країнами НАТО, також зі своїми побратимами з країн НАТО ведеться плідна співпраця в галузі спортивної реабілітації». Чемпіонат сьогодні для зручності проведення поділено на 6 дивізіонів: західний, центральний, східний, північний, південний та м. Київ, в кожному з них 10-12 команд. Р. Руденко констатує, що «кількість залучених ветеранів АТО, до складу команди 30 осіб; грає 11, але в заявці дозволяється залучати до 30 осіб – хтось їде в зону АТО, хтось на ротацію

– вони протягом року беруть участь від 1 команди». Якщо визначати масштаб заходів, то виходить, що щорічно понад 2000 учасників АТО проходять реабілітацію з використанням засобів футболу.

Для відбору до команди потрібні 2 речі – бажання та посвідчення УБД, оскільки головною метою є не досягнення світових рекордів, а фізкультурно-спортивна реабілітація. Р. Руденко [4; 6] підкреслює, що існує «команда з поранених; деякі спортсмени грають із осколками в тілі». Команди формуються як на базі діючих військових частин та військових комісаріатів, так і з ветеранів за територіальним принципом. Р. Руденко [3; 6] підкреслює, що «для залучення до процесу фізкультурно-спортивної реабілітації через залучення до футбольних заходів активно використовуються соціальні мережі Facebook, Instagram, Telegram, Viber, фахівці Федерації рекомендують найближчий клуб або допомагають створити власну команду». Нажаль, сьогодні державної допомоги, практично немає – є тільки гасла, слова, порожній піар, а суттєву, конкретну допомогу ми отримуємо від власних ініціативнебайдужих партнерів (м'ячі; тренувальний інвентар; форма тощо).

Р. Руденко [4; 6] зазначає, що на постійній основі формуються команди дітей учасників АТО – вже створено близько 10 команд; стали вже постійними акції «Мій тато – герой» та «Воїн АТО – герой України» підтримала переважна більшість клубів прем'єр-ліги України – діти футболістів-АТОвців виводять на кожен матч своїх батьків, а також і спортсменів-професіоналів – з київського «Динамо», львівських «Карпати», уманської «Зорі», чернігівської «Десна», одеського «Чорноморця»... Самі футболісти виходять у футболках із написом «Воїн АТО – герой України», а діти – у футболках «Мій тато – герой». Це викликає позитивні емоції у батьків-ветеранів у самих дітей. Виводити футболістів на поле можуть діти від 6 до 14 років, а грати – з 8 до 16 років.

Дослідження проводилось нами з вересня 2019 р. по травень 2020 р.; участь приймало 137 студентів-бакалаврів НУФВСУ, які вивчали навчальну дисципліну «Адаптивний спорт» в межах навчального плану на 3-4 курсах.

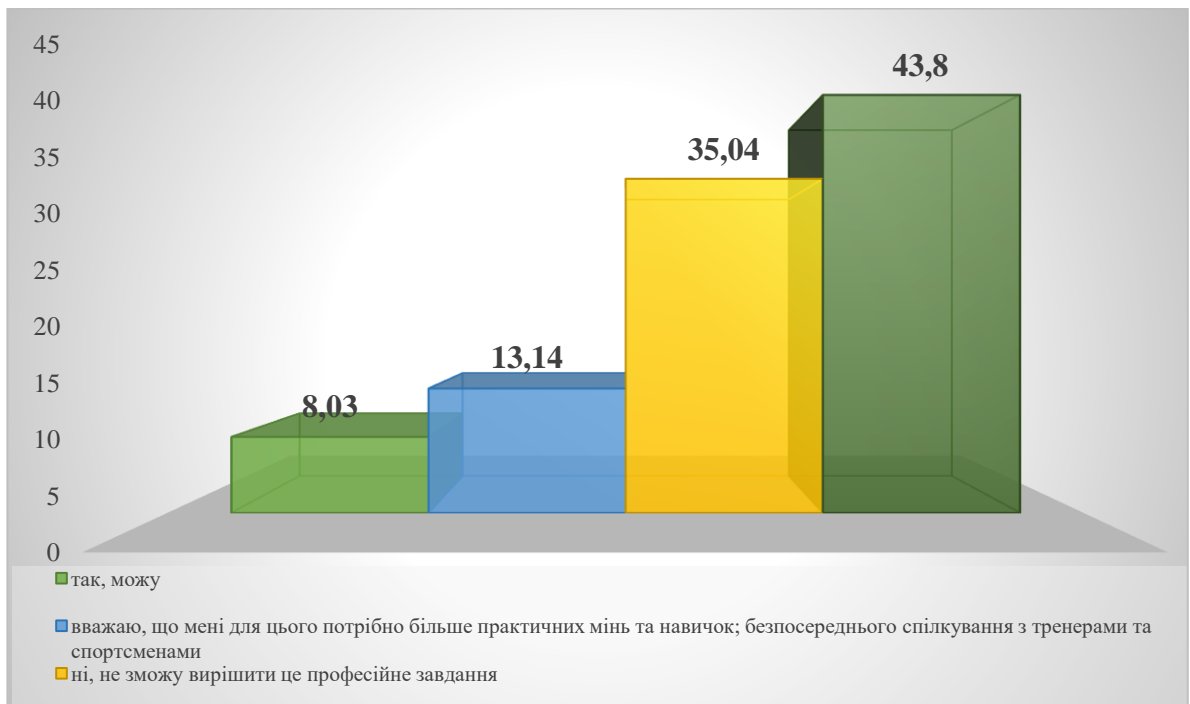
Опитування студентів-бакалаврату дозволило нам констатувати наступні результати. Відповіді на питання «Чи маєте Ви достатньо теоретичних відомостей щоб проводити заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю?»: «так, маю» зазначили 27,74% респондентів; «частково маю, слід більш ґрунтовно вивчати окремі аспекти проблеми» 47,45% студентів; «ні, не маю» достатньо знань з цього питання 8,03% опитаних; важко відповісти на питання було 16,79% респондентів.

На питання «Чи маєте Ви достатньо умінь та навичок щоб проводити заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю, зокрема з використанням засобів футболу?» зафіксовано такі відповіді: «так, маю» 10,95% респондентів; «частково маю, слід більш ґрунтовно оволодіти необхідними уміннями та навичками для реалізації завдань фізкультурно-спортивної реабілітації» 30,66% студентів-бакалаврів; «ні, не маю» необхідного досвіду – вказали 21,17% опитаних; важко відповісти на питання було 37,23% студентів.

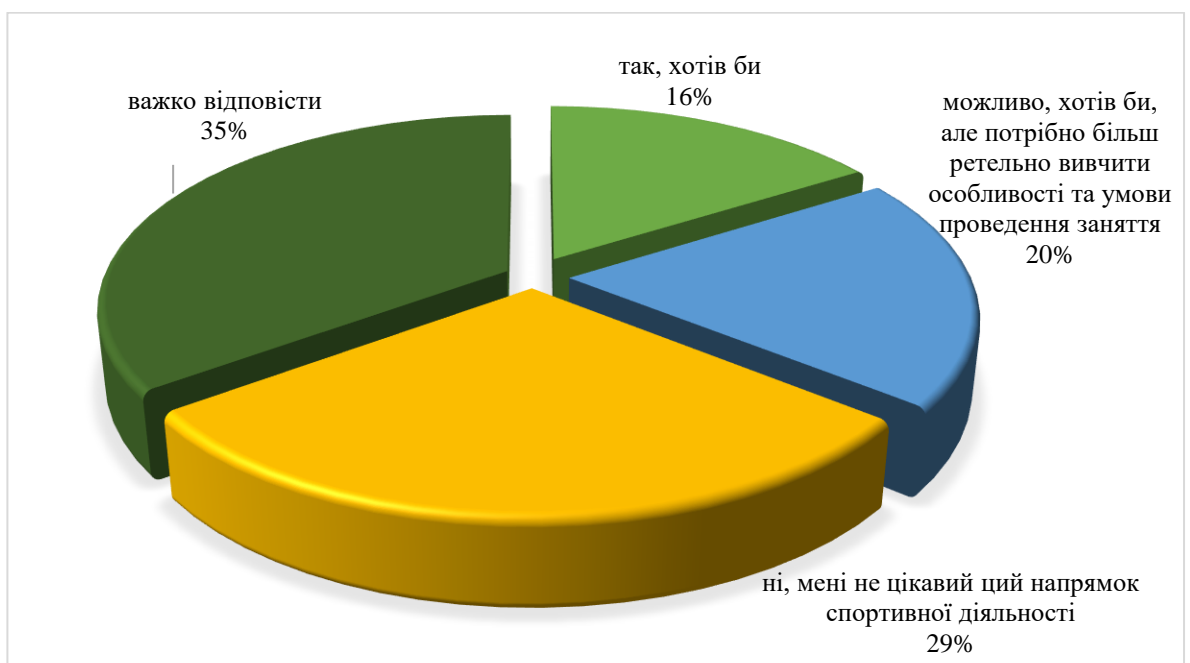
Аналіз відповідей на питання «Чи можете Ви скласти та надати рекомендації щодо застосування комплексних засобів відновлення функцій організму осіб з інвалідністю в процесі реалізації фізкультурно-спортивної реабілітації?» свідчать про те, що: відповіді «так, можу» надали лише 8,03% студентів; вважають, що їм для виконання цього професійного завдання потрібно більше практичних умінь та навичок; безпосереднього спілкування з тренерами та спортсменами 13,14% опитаних; визначили, що не зможуть вирішити цього професійного завдання 35,04% респондентів; важко були визначитися із відповідями 43,8% студентів (рис. 3).

Ми намагалися з'ясувати чи мають студенти-бакалаври достатньо теоретичних відомостей щодо особливостей проведення фізкультурно-оздоровчої та змагальної діяльності в адаптивному футболі, на що отримали такі результати опитування: 10,22% студентів вказали, що мають достатньо знань; 13,87% опитаних вказали, що ці знання мають фрагментарний характер, а для подальшої ефективної професійної діяльності вони потребують спеціалізованого навчання на семінарах, тренінгах, майстер-класах тощо; 45,26% респондентів

вказали на те, що не мають достатньо цих знань для вирішення означених професійних завдань, що ці знання мають фрагментарний; 30,66% студентів було важко відповісти на означене питання.

Рис.3 Результати опитування студентів щодо того чи зможуть вони скласти та надати рекомендації щодо застосування комплексних засобів відновлення функцій організму осіб з інвалідністю в процесі реалізації фізкультурно-спортивної реабілітації

Рис.4 Результати опитування студентів щодо того чи хотіли б вони спробувати провести тренування з адаптивного виду спорту з учасниками АТО в якості тренера (помічника тренера)

Відповіді на питання «Чи хотіли б Ви спробувати провести тренування з адаптивного виду спорту з учасниками АТО в якості тренера (помічника

тренера)?» мають наступний розподіл відповідей студентів-бакалаврів: «так, хотів би» вказали 16,06% опитаних; «можливо, хотів би, але потрібно більш ретельно вивчити особливості та умови проведення заняття» зазначили 19,71% респондентів%; «ні, мені не цікавий цей напрямок діяльності» вказали 29,2% студентів бакалаврату; важко відповісти було 35,04% студентів (див. рис. 4).

Висновок: Футбол – це спорт і мистецтво, культове видовище; це різновид рухової активності, яким цікавляться практично всі вікові групи населення в усьому світі. Саме тому, дуже важливим є залучення до фізкультурно-спортивної реабілітації досвідчених та професійних фахівців, які зможуть правильно навчити та донести основні ази гри у футбол до осіб різного фізичного та функціонального стану. З позицій сьогодення до процесу фізкультурно-спортивної реабілітації залучаються як самі учасники АТО, так і члени їхніх родин. Студенти-бакалаврату виявляють зацікавленість до навчальної дисципліни «Адаптивний спорт», але підкреслюють при цьому, що потребують для ефективного вирішення професійних завдань подальшого більш ґрунтовного оволодіння знаннями, уміннями та навичками в подальшому навчанні; на спеціалізованих тренінгах, семінарах та майстер-класах.

Література:

1. Булавінець В. Організаційні засади розвитку футболу в адаптивному спорті / В. Булавінець, Є.Гончаренко // *Спорт та сучасне суспільство : матеріали XI Міжнародної наукової інтернет-конференції* (29 березня 2018 р.). К., 2018. С. 204-209.
2. Закон «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» : Документ 2961-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2020, підстава – 2671-VIII : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
3. Футбол – спорт №1 URL: <https://www.fcp.in.ua/pro-klub/kontseptualna-zapyska/>
4. Програма психологічної та фізкультурно-спортивної реабілітації учасників бойових дій. 23.06.2017. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2260010-programa-psihologicnoi-ta-fizkulturnosportivnoi-reabilitacii-ucasnikiv-bojovih-dij.html

5. Терапевтичні вправи у процесі фізичної реабілітації спортсменів із травматичними ушкодженнями опорно-рухового апарату (на матеріалі футболу) / Е.Ю. Дорошенко, С.М. Малахова, О.Є. Черненко, А.М. Гурєєва, І.В. Шаповалова, І.О. Сазанова, М.О. Олійник, Т.С. Світлична // *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*. Запоріжжя: Запорізький державний медичний університет. 2019. № 3. DOI: <https://doi.org/10.14739/2409-2932.2019.3.184252>
6. Точка, в якій перетинаються війна і футбол 15.08.2018/ URL : <https://life-after-ato.com.ua/post/719>
7. Фізична культура як феномен розвитку особистості / Ю.Д. Музика, О.В. Юденко, С.М. Котов // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. Вип. № 2. С. 199-202. DOI: <https://doi.org/10.3246>
8. Юденко О.В., Кравченко Я.В. Сучасні підходи до формування програм фізичної терапії військовослужбовців АТО з травмами нижніх кінцівок. // *Науковий часопис. Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт»*. зб. наукових праць / за ред. О.В. Тимошенка. К. : вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип.3 (115 С)19. С. 35-39.

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ВЕТЕРАНІВ АТО, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ЛЕГКОЮ АТЛЕТИКОЮ В ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ СЕКЦІЯХ

А.С. Білоус, О.В. Юденко, Н.М. Крушинська, В.В. Шевченко

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Національна рада спортивної реабілітації захисників України

м. Київ, Україна

Актуальність. Ґрунтовними для нашого дослідження ми вважаємо такі наукові праці Ю.Л. Бриндікова [2] як «Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи» та «Теоретичні та практичні основи організації реабілітаційної діяльності з комбатантами». В його роботах висвітлено багато різних аспектів щодо відновлення здоров'я військовослужбовців – учасників АТО, але вони більш висвітлюються з точки зору «Соціальної педагогіки», а саме: соціальна політика